

Clem Schouwenaars en Willy Roggeman :

halve prijs voor volle waarde

Ward Ruyslinck, maart 1963.

Leo J. Krijnprijs

In 1942 werd de Leo J. Krijnprijs, ingesteld door de weduwe van de uitgever-letterkundige Leo J. Krijn, voor de eerste maal uitgereikt aan Louis-Paul Boon voor zijn roman *De voorstad groeit*. Het was de bedoeling dat deze prijs door de Uitgeverij A. Manteau (die het Krijn-fonds overnam) om de vier jaar zou worden uitgereikt aan de auteur van de beste, oorspronkelijke, onuitgegeven roman in de Nederlandse taal, en dat is dan ook gebeurd. Na Boon werden achtereenvolgens gelauwerd Hugo Claus (*De Metsiers*), Wim Meewis (*Geen scherzo voor de goden*) en Jan Walravens (*Negatief*). Alleen in 1946 werd de cheque ter waarde van 10.000 F. niet uitgeschreven, omdat geen enkel van de ingezonden werken qua literair peil aan de verwachtingen beantwoordde. Dit verzuim werd echter zo pas goedge maakt door de jury van de vijfde Krijn-prijs die, na het lichten van de bus, niet één maar twee werken overhield die voor bekroning in aanmerking kwamen: *Dokter Simon Falbeck* van Clem Schouwenaars en *Het goudvisje* van Willy Roggeman.¹ Ex aequo dan maar, besliste de areopagus. De (twist-)appel werd doorgesneden : ieder de helft van het geld en de eer. Met een kwantitatieve variant op de bekende schlager zou men kunnen zeggen ‘an apple for two teachers’, want beide laureaten blijken in het onderwijs te ‘staan’.²

Een vergelijking van de twee bekroonde werken, die in het voorjaarsfonds van de uitgeverij A. Manteau werden opgenomen, is alleszins interessant, niet in het minst omdat ze twee totaal verschillend georiënteerde persoonlijkheden reveleert. Zowel levensbeschouwelijk als stilistisch zijn Schouwenaars en Roggeman elkaars antipoden. Schouwenaars zou men, zonder enige discriminatie, bij de ‘academische school’ kunnen indelen; hij is een traditionalist, iemand met een verinnerlijkte visie. Roggeman daarentegen is een sterk geëngageerd schrijver; zijn visie wordt in hoofdzaak bepaald door de spanning tussen traditie en afbraak. Dat ieder van hen er, vanuit zijn eigen verbeeldingswereld, in slaagt een aanvaardbaar klimaat te scheppen voor de werkelijkheid waaraan hij gelooft, is misschien wel het overtuigendste bewijs van beider potentiële creatieve aanleg.

Dokter Simon Falbeck

Dokter Simon Falbeck is een prachtig uitgebalanceerde psychologische roman naar het klassieke patroon. Uit een wat moeizame aanhef ontwikkelt zich geleidelijk de boeiende intrige, bijna uitsluitend gebouwd op het zielsconflict van de Joodse arts Falbeck. Bedrogen door zijn vrouw, verraden door zijn vermeende vriend en uitgestoten door zijn professioneel milieu, is Falbeck nochtans niet het geijkte type van de sociale mislukkeling. Hij is geen zwakkeling – integendeel. Hij is de eenzame, maar zedelijk sterke enkeling die de handschoen opneemt tegen een zedelijk zwakke, gewetenloze samenleving. Uit zelfverdediging weliswaar, maar met een zeldzame menselijke grootmoedigheid. Wanneer Falbeck toch te gronde gaat aan de haat en de laster van zijn omgeving, is het alleen omdat hij weigert het kwaad met het kwaad te vergelden en integendeel zich tracht overeind te houden aan edelmoedigheid en begrip. De moord op zijn belager en vroegere rivaal Daelof, bedreven in een vlag van blinde woede, is alleen maar de directe en uiterlijke oorzaak van Falbecks

ondergang. In werkelijkheid wordt hij langzaam verdrongen en vernietigd door een maatschappij, waarin ‘een minderheid van goeden zal blijven bestaan die, theoretisch en op papier, de grootheid van onze soort uitmaken, maar die in werkelijkheid de heerschappij van de verdorven meerderheid niet kunnen overwinnen’.

Dokter Simon Falbeck is een aangrijpend boek, verrassend door zijn feilloze psychologische *Gestaltung*, en bovendien uit een nobele aandrift geschreven (wat men tegenwoordig van niet veel boeken kan zeggen). De taal die Schouwenaars hanteert is koel, beheerst, soms een tikje te intellectualistisch gepatineerd. Alles bij elkaar kan men zich de vraag stellen, of een boek als dit niet een minder krenterige onderscheiding verdiende dan een ‘halve prijs’. Waarmee ik niets wil te kort worden gedaan aan Roggemans verdiensten, want de overweging is ten slotte evengoed toepasselijk op zijn roman.

Het goudvisje

Wanneer Falbeck het volwassen menselijk geweten incarneert, dan is Roggemans *Goudvisje* het symbool van de morele ingemuurdheid, de doelloze verveling van de moderne jeugd, van haar ‘bokaal-situatie’ ten opzichte van de bekrompen, burgerlijke maatschappij. Het goudvisje, mascotte van de bakvis Mirliton, maakt deze laatste bewust van haar lichamelijke en tot op zekere hoogte geestelijke gevangenschap en activeert haar revolte tegen de schijnheilige wereld der volwassenen, in het bijzonder tegen haar getroebleerde moeder en laffe burgerlijke vader. Het visje is het spiegelbeeld van haar eigen innerlijk. De revolte leidt tot de verovering van de persoonlijke vrijheid, de vrijheid op haar beurt tot een paar galante avontuurtjes, de avontuurtjes tot... moederschap en sentimentele ontgoocheling. Het goudvisje (alias de pubescente Mirliton) stoot zijn snoet tegen de wand van de bokaal.

De hele romansituatie is hier geweven rond een typisch Yperman-gevalletje; alle elementen zijn aanwezig: de jazz-extase, de opwindende sleeën, de cultus van de roes en het gevaar, de radeloze versnellingen van een zinloos leven. Kortom: immoraliteit verward met levensgenieting. Het ouder-odium en de speciale belangstelling voor defecatiegeluiden schijnen aan de andere kant niet vreemd te zijn aan de sfeer van Van het Reve. Toch kan men Roggeman moeilijk verdenken van naschrijverij of pose. Daarvoor is zijn taal te spontaan, zijn beeldmateriaal te persoonlijk. Men kan hem hoogstens verwijten dat hij wat te veel offert aan de modeliteratuur – mais voyons, ook een auteur met talent bereikt de geestelijke rijpheid niet zonder dat hij heeft gepokt en gemazeld.

Tegenover de eerder beperkte uiterlijke verbeeldingswereld en het tekort aan emotionaliteit van Schouwenaars staan dan weer de ruimere plastische uitdrukkingsmiddelen en de affectieve schwung van Roggeman. *Het goudvisje* is atmosferisch alleszins boven *Dokter Simon Falbeck* uitgegroeid, psychologisch echter niet. Maar misschien is het onbillijk, deze vergelijking nog verder te willen doortrekken tussen twee toevallig samen bekroonde jonge auteurs, wier eerste belangrijke autonome schepping de aanloop zal blijken te zijn tot volkomen afgerond, rijp en superieur werk.

¹ Clem Schouwenaars, *Dokter Simon Falbeck*, A. Manteau, Brussel, 1963. Ad Multos nr. 20, 122 blz.

Willy Roggeman, *Het goudvisje*, A. Manteau, Brussel, 1963. Ad Multos nr. 21, 131 blz.

² De song ‘An apple for the teacher’ werd in 1939 populair door Bing Crosby en Connie Boswell.